

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма підготовки та підвищення рівня
кваліфікації помічників суддів місцевих та
апеляційних господарських судів
6 вересня 2024 року

Питання розмежування юрисдикції судів: спір про право чи публічно-правовий спір

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

ПОВ'ЯЗАНІ ПОНЯТТЯ:

1. Незалежність суду
2. Доступ до суду
3. Ефективний захист
4. Формалізм (пуризм)
5. Правова визначеність (сталість судової практики)
6. Легітимні очікування
7. Справи, які не підлягають вирішенню в судах (жоден суд)
8. Тривалість
9. Зловживання процесуальними правами
10. Довіра до суду

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Які переваги для учасників справи має суд господарської юрисдикції?
2. Що означає поняття «спір про право»?
3. Статус суду якої юрисдикції має Велика Палата Верховного Суду?
4. Чи можуть виникати юрисдикційні спори між судами та Конституційним Судом України?
5. Чи може суд всупереч позиції учасників справи визначити іншу юрисдикцію?
6. Чи є на сьогодні сталою практика стосовно розмежування юрисдикції у спорах, зокрема, стосовно «податків у процедурі банкрутства», «недійсності договорів за позовами фіскальних органів», «оскарження рішень Комісії Мінюсту», «оскарження третіми особами документів на здійснення будівництва», «встановлення юридичного факту для захисту соціальних прав»?

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

ч. 1 ст. 6

Кожен має право на:

1. справедливий і
2. публічний розгляд його справи
3. **упродовж розумного строку**
4. незалежним і безстороннім судом,
5. **встановленим законом.**

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 124.

Правосуддя в Україні здійснюють **виключно суди**.

Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору.

Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 125.

Судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та **спеціалізації** і визначається законом.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»
(частина перша статті 18)

суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

частина друга статті 55

кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб

частина п'ята статті 125

з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди

ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ВПЛИВАЮТЬ НА:

1. ефективність судового захисту,
2. правильне визначення розміру судового збору,
3. тривалість судового провадження (дотримання розумних строків розгляду справи),
4. гарантування такої складової принципу процесуальної економії як «один спір – один процес».

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ»

Стаття 8. Право на повноважний суд

1. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до **юрисдикції** якого вона віднесена процесуальним законом.

Стаття 106. Підстави дисциплінарної відповідальності судді

1. Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) умисне або внаслідок недбалості:

а)призвело до порушення правил щодо **юрисдикції або складу суду**

ВИМОГИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАКОНІВ

Частина друга статті 313 ГПК

Порушення правил юрисдикції господарських судів, визначених статтями 20-23 цього Кодексу, є обов'язковою підставою для скасування рішення незалежно від доводів касаційної скарги.

Частина друга статті 354 КАС

Порушення правил юрисдикції адміністративних судів, визначених статтею 19 цього Кодексу, є обов'язковою підставою для скасування рішення із закриттям провадження незалежно від доводів касаційної скарги.

ВИМОГИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЗАКОНІВ

Частина шоста статті 302 ГПК

Справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду, коли учасник справи оскаржує судове рішення з підстав порушення правил предметної **чи суб'єктної** юрисдикції, крім випадків, якщо:

- 1) учасник справи, який оскаржує судове рішення, брав участь у розгляді справи в судах першої чи апеляційної інстанції і не заявляв про порушення правил предметної **чи суб'єктної юрисдикції**;
- 2) учасник справи, який оскаржує судове рішення, не обґрунтував порушення судом правил предметної **чи суб'єктної юрисдикції** наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібною підставою та предметом позову у подібних правовідносинах;
- 3) Велика Палата Верховного Суду вже виклала у своїй постанові висновок щодо питання предметної **чи суб'єктної юрисдикції** спору у подібних правовідносинах.

СТАТИСТИКА ЗВЕРНЕНЬ ДО ВП ВС

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Daidgest_VP_VS_01_04_2024.pdf

За місяць надійшло до ВП ВС або повернуто (відступ чи ВПП):

18 - КЦС

7 - КГС

0 - КАС та ККС

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

ч. 3 ст. 2 КАС України

Основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) обов'язковість судового рішення;
- 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом;
- 8) розумність строків розгляду справи судом;
- 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення.

ІНШІ СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

1. Найбільш сприятливого для особи тлумачення законодавства
2. Належного урядування (good government)
3. Легітимних очікувань (legitimate/reasonable expectations)
4. Пріоритету суспільних інтересів
5. Пріоритету національної безпеки

Закон України «Про адміністративну процедуру»

ст. 4. Принципи адміністративної процедури

- 1) **верховенство права**, у тому числі законності та юридичної визначеності;
- 2) **рівність перед законом**;
- 3) обґрунтованість;
- 4) безсторонність (неупередженість) адміністративного органу;
- 5) добросовісність і розсудливість;
- 6) пропорційність;
- 7) **відкритість**;
- 8) **своєчасність і розумний строк**;
- 9) ефективність;
- 10) презумпція правомірності дій та вимог особи;
- 11) офіційність;
- 12) **гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні**;
- 13) гарантування ефективних засобів правового захисту..

Закон України «Про адміністративну процедуру»

ч. 3 ст. 6

Здійснення адміністративним органом дискреційного повноваження вважається законним у разі дотримання, зокрема, умови, за якої правомірний вибір здійснено адміністративним органом для досягнення мети, з якою йому надано дискреційне повноваження, і **відповідає принципам адміністративної процедури, визначеним цим Законом.**

Ч. 2 ст. 87

Протиправним є адміністративний акт, що не відповідає вимогам, визначеним частиною першою цієї статті, зокрема, не відповідає **принципам адміністративної процедури.**

п. 3 Прикінцевих та перехідних положень

До приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом вони застосовуються в частині, що не суперечить **принципам цього Закону.**

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»

ст. 3

Державний нагляд (контроль) здійснюється за принципами:

1. пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності;
2. підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;
3. рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
4. гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання;
5. об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими безпідставними заявами, а також невідворотності відповідальності осіб за подання таких заяв;
6. здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом;
7. відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду (контролю);
8. неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання;

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»

9. невтручання органу державного нагляду (контролю) у діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;
10. відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства, порушення прав та законних інтересів суб'єкта господарювання;
11. дотримання умов міжнародних договорів України;
12. незалежності органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян;
13. наявності одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади;
14. презумпції правомірності діяльності суб'єкта господарювання у разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків суб'єкта господарювання та/або повноважень органу державного нагляду (контролю);
15. орієнтованості державного нагляду (контролю) на запобігання правопорушенням у сфері господарської діяльності;
16. недопущення встановлення планових показників чи будь-якого іншого планування щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності та застосування до них санкцій;
17. здійснення державного нагляду (контролю) на основі принципу оцінки ризиків та доцільності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Берназюк Ян. Ефективний захист прав особи в адміністративному судочинстві як основа довіри до правосуддя: критерії, межі та особливості досягнення (12.04.2023)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist.pdf
2. Берназюк Ян. Нова редакція статті 124 Конституції України та справи, що не підлягають судовому розгляду / Критичне мислення у вільному суспільстві: теоретико-методологічний, конституційно- та міжнародно-правовий потенціал: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 17 квітня 2019 р. - Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. - 156 с. - С. 104-108
3. Берназюк Ян. Окремі питання розмежування предметної юрисдикції судів у справах за участю органів місцевого самоврядування // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Серія Право. – Випуск 49. – Т. 2. – С. 170-173. http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.49/part_2/42.pdf
4. Берназюк Ян. Переваги адміністративного судочинства як механізму ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи (24.08.2023)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/administrative_court_bernaziuk.pdf
5. Берназюк Ян. Поняття публічно-правового спору та юрисдикція адміністративного суду <https://constitutionalist.com.ua/poniattia-publichno-pravovoho-sporu-ta-iurysdyktsiia-administratyvnoho-sudu/>
6. Берназюк Ян. Про позови, які не підлягають судовому розгляду <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/698849>
7. Берназюк Ян. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдання та практики ЄСПЛ (23.11.2023)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/principles_of_%20administrative_proceedings.pdf
8. Берназюк Ян. Справи, що не підлягають вирішенню в судах в аспекті сформованих Європейським судом з прав людини умов обмеження права особи на доступ до суду / Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 3-4 травня 2019 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2019. 310 с. - С. 152-157.
https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytuciyno-pravove_budivnyctvo_na_zlami_epoh_2019.pdf

Верховний
Суд

Дякую за увагу!